

УДК 811.112.2'36-112

ББК 81.432.4-2

СЕМАНТИЧНА СТРУКТУРА ДІЄСЛІВ З ПРЕВЕРБОМ AUS- У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ XVII СТ.

БАКУМЕНКО О. О.

Київський національний лінгвістичний університет

У статті розглянуто семантичну структуру німецьких дієслів з превербом aus- у художніх текстах XVII ст. Основну увагу приділено аналізу морфологічних ознак дієслів з превербами. З'ясовано, що вони займають місце між складними словами та префіксальними утвореннями. Залежно від контексту семантика преверба aus- у поєднанні з дієсловом може змінюватись: набувати більш узагальненого значення і навіть видових характеристик або зазнавати ідіоматизації.

Ключові слова: преверб, складне слово, префіксальні утворення, морфологічна ознака, видові характеристики дієслова.

The article deals with the study of the semantic structure of German verbs with preverb aus- in the fictional texts of the 17th century. The main focus is made on the analysis of the morphological character of the verbs with preverbs. It has been revealed that particle verbs can be located between composite words and formation of prefixed ones. Due to the context the semantic structure of the preverb aus- with a verb can be changed, i. e. to acquire the generalized meaning, aspectual properties or idiomatic meaning.

Key words: preverb, composite word, formation of prefixed words, a morphological character, aspectual properties of verbs.

Актуальність запропонованої теми дослідження зумовлена, насамперед, потребою ґрунтовного вивчення таких явищ, як дієслова з превербами в німецькій мові, оскільки лише детальний аналіз цих утворень дасть змогу простежити їхнє функціонування у мовленні, а також з'ясувати суть окремих граматичних процесів, зокрема особливостей утворення категорії виду дієслова в німецькій мові.

У науковій літературі існує низка визначень дієслів з першим відокремлюваним компонентом: дієслова з партиклями (Г. Альтман, С. Кеммерлінг [6], С. Вурмбранд [16], Ф. Гундснуршер [11], Г. Мунган [13], І. О. Садовнікова [3], Й. Целлер [17]), синтаксичні утворення (Е. Драг [11]), фраземи (Л. Колемайнен [12]), фразеологічні словосполучення (Х. А. Левковська [2]), “нестійкі композити” (Г. Пауль [11]), дієслова з “напівпрефіксами” (М. Д. Степанова, І. І. Чернишова [5]), префіксальні дієслова (В. Фляйшер, І. Барц [9]), явище інкорпорації (Ж. Пуату [14]). Проте однозначної дефініції цих конструкцій немає. Вивчаючи це питання, слід приділити особливу увагу розгляду семантичної структури таких дієслів, особливості якої виражаються в їхній побудові, адже від того, наскільки преверб здатен утворювати одне семантичне ціле з дієсловом, залежить формальне вираження всієї конструкції. У словосполученнях обидва компоненти не так тісно пов'язані один з одним, як у складних словах, яким притаманна семантична компресія [1, с. 69]. А у префіксів зв'язок зі значенням твірної основи дієслова ще міцніший. Приналежність дієслів з превербами до того чи іншого словотвірного типу має з'ясуватися шляхом встановлення ступеня мотивованості їхніх складових частин [10, S. 37]. Такий аналіз запропоновано у цій статті.

Мета статті – проаналізувати семантичну структуру дієслів з превербом aus- в художніх текстах 17 ст.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання відповідних **завдань**:

– встановити морфологічні ознаки превербів;

– визначити семантичні особливості дієслів з відокремлюваною часткою *aus-* в художніх текстах 17 ст.;

– проаналізувати характер зв'язку преверба *aus-* зі словом від, якого він походить;

– простежити взаємозв'язок між значенням першого компонента таких дієслів з превербами та їхнім словотвірним статусом.

Наукова полеміка стосовно з'ясування статусу відокремлюваних часток прислівниково-прийменникового походження та характеру їхнього зв'язку з відповідними дієсловами зумовлена специфічними властивостями цих мовних одиниць. Так, для Е. Драха при визначенні статусу перших компонентів таких дієслів вирішальним є орфографічний критерій. Учений вважає, що частини справжніх композит мають завжди писатися разом, а зазначені мовні одиниці радше належать до дієслівних сполук, яким притаманна здатність утворювати рамкову конструкцію [11, S. 24]. Однак преверб не в усіх випадках відокремлюється від дієслова, до якого він належить, і займає останнє місце в реченні. У підрядній частині складнопідрядного речення він знаходиться в контактній позиції з дієсловом. В інфінітиві він також пишеться разом з ним. Проте тут можливим є явище так званої морфологічної роз'єднаності, коли між превербом та дієсловом вживається інфінітивна частка *zu-*. Преверб має фіксоване місце в реченні, на відміну від компонентів словосполучення. У ньому модифікатор дієслова не зазнає чітких обмежень місця, адже, зазвичай, стоїть перед іменником, що має функцію додатка, але залежно від мети повідомлення може опинитися і в кінці речення, наприклад, для виділення певної інформації у висловленні:

Sie aßen zusammen eine Bratwurst.

Sie aßen eine Bratwurst zusammen.

Для преверба позиція в середині речення неможлива. В цьому випадку вона є граматично неправильною:

Er machte das Licht aus.

**Er machte aus das Licht* [11, S. 25].

Виняток становить використання преверба на початку речення, що є поетичним прийомом: *Auf steigt der Strahl* (C. F. Meyer). Він може застосовуватися для протиставлення з іншим превербом: *Auf machte er die Tür immer, zu nie*. З наведених прикладів бачимо, що фронтальна позиція відокремлюваного елемента можлива лише з дієсловами, у яких преверб має статус квазі-прислівника. Найменша ідіоматизація дієслова виключає таку можливість: **An lächelt sie mich freundlich*. Переміщення відокремлюваної частки прийменникового походження в середину речення є неможливим: **dass er auf die Tür machte, nicht zu* [15, S. 305]. Тож місце в правій частині рамочної конструкції – єдино можлива позиція преверба. Це доводить, що преверб є частиною дієслівного комплексу.

На користь твердження, що прислівниково-прийменникову частку з дієсловом слід віднести до морфологічних утворень, свідчить чимало інших аргументів. Так, беззаперечною є здатність дієслів з превербами слугувати основою для творення інших слів, наприклад: *aufführen* → *Aufführung, Aufführer, aufführbar* [15, S. 295]. Такі дієслова відрізняються від словосполучень і за наголосом, наприклад, *Ich werde ábschrèiben*. У наведеному реченні головний наголос падає на преверб, а другорядний – на корінь дієслова. В синтаксичній конструкції і прислівник, і дієслівний корінь наголошені однаково: *Ich werde bald schrèiben*. Тож схема наголосу в дієсловах з превербами подібна до такої, що властива більше складним словам ніж словосполученням [11, S. 25].

Г. Пауль визначив словотвірний тип дієслів з превербами як “нестійкі композити”, що подібні за структурою до синтаксичних конструкцій, проте їхнє значення не є лише сумою складових частин, а утворює єдність, яка характерна власне для складних слів [11, S. 2]. На думку О. С. Кубрякової, саме семантичний зсув, що становить основу словотвірного значення, відрізняє похідні слова від словосполучень. Дослідниця вважає, що дієслова з превербами належать до дефініційного типу словотворення, тобто до таких мовних одиниць, що утворилися на основі

синтаксичних конструкцій, тому під час аналізу слід враховувати їхню генезу. Словотвірне значення певною мірою містить вказівку на міцний зв'язок із словосполученням. У морфологічній структурі похідного слова зафіксована своєрідна проекція відношень між частинами синтаксичної конструкції, а словотвірне значення відображає зв'язок між двома поєднаними в одне ціле словами [1, с. 199, 48]. Отже, в структурі похідного слова повністю або частково відтворюється семантика відповідного мотивуючого слова. Залежно від того, якою мірою його значення проявляється, визначається словотвірний тип утвореної мовної одиниці та ступінь її мотивованості. Так, семантика складного слова є не такою точною та однозначною, як у словосполученні, адже виражаючи не конкретні відношення між предметами, а власне факт їхнього поєднання, складне слово може набувати більшої кількості значень. Проте, незважаючи на притаманну складним словам семантичну компресію, вони, як правило, мають прозору семантику завдяки основам повнозначних слів, що входять до їхнього складу [1, с. 62–70]. Для них характерною є безпосередня співвіднесеність з явищами навколишньої дійсності, яку афікси відображають опосередковано лише через наявні в певній мові закономірності, оскільки їм властиве більш абстрактне значення. Модифікація основи слова є основним завданням афіксів, семантика яких проявляється тільки у взаємодії з твірною основою [2, с. 230]. При цьому зауважимо, що словотвірне значення не може виражатися винятково за допомогою афікса, а має складнішу структуру [1, с. 140]. У його складі завжди має міститися інформація про принципи поєднання категорій та відношень між ними.

Функції афіксів чітко розподіляються залежно від їхнього розташування в основі похідного слова. На відміну від префіксів суфікси не лише модифікують значення твірної основи, а й виконують класифікуючу роль, тобто вказують на приналежність утвореного слова до певної частини мови, морфологічного типу або до відповідної семантичної групи слів. Префіксам здебільшого така функція не притаманна, що в свою чергу наближає їх до складних слів. Про їхню спорідненість зі складними словами також вказує слабкий характер поєднання з твірною основою. Завдяки розташуванню перед найбільш семантично вагомою частиною основи префіксальні морфеми виявляються чітко відмежованими від неї. Відтак, суфікси мають більше фонеморфологічних варіантів. Наприклад, у німецькій мові лише для префікса *ent-* є можливим варіант *entp-* [2, с. 231–236].

Префікси і преверби мають спільні властивості: можуть змінювати видову характеристику простого дієслова, наприклад: *blühen* → *erblühen*; *blühen* → *abblühen*.

За допомогою префіксів та превербів також відбуваються певні зміни в аргументній структурі непохідного дієслова:

- транзитивація: *du lügst* → *belügst mich*; *über den Fluss fahren* → *den Fluss abfahren*;
- реструктуризація аргументної структури: *Er lud Stroh auf den Wagen* → *er belud den Wagen mit dem Stroh*; *Er lud den Wagen vom Stroh ab*;
- редукація валентності: *Er trinkt Wasser* → *Er ertrinkt (kommt im Wasser um)*; *Der Mann schlägt ihn* → *Der Mann schlägt zu*;
- рефлексивізація: *Er läuft in die Irre* → *Sie verläuft sich*; *Er ist vor dem Wettrennen gelaufen, um seine Muskeln locker zu machen* → *Er hat sich eingelaufen* [8, S. 59–62].

Отже, дієслова з превербами мають спільні риси як зі складними словами, так і з префіксальними. Це свідчить про те, що вони знаходяться на межі зазначених мовних одиниць. Як вище вже наголошувалося, префіксація та словоскладання дещо схожі між собою. Ймовірно, тому деякі вчені розглядали префіксальні утворення як різновид композит. Так, В. Вільманс називав дієслова з прислівниково-прийменниковим компонентом “композитами з частками”. Г. Пауль вважав, що вільне слово, яке є частиною складного слова, згодом може перетворитися на елемент, подібний до афікса [4, с. 28–30]. Такий тип між складним словом та афіксом було названо “напівафікс” або “афіксоїд”. До типових ознак афіксоїда належать:

- формальний збіг з основою вільного кореня;

- етимологічний зв'язок з відповідним словом;
- збільшення продуктивності;
- семантична схожість з відповідним словом відповідно до більшого чи меншого ступеня переосмислення [18, с. 529].

За першими двома критеріями афіксоїди відрізняються від афіксів.

Х. А. Левковська називає термін “напівафікс” невдалим і пропонує вважати такі мовні одиниці неповнозначними основами. Їм властиві багатofункціональність та більш узагальнене значення ніж повнозначним основам складного слова, але більш конкретне – ніж афіксам. Так, *reich* може вживатися як непохідне слово (*das Reich*), основа складного чи похідного слова (*reichhaltig, reichlich*), у функції, подібної до тієї, що виконує суфікс (*wasserreich*). Щодо критерію більшої абстрактності семантики дериваційних формантів, то він також не є абсолютним показником того, що певна частина слова є афіксом, оскільки в мові існують прості слова, яким так само притаманне абстрактне значення (*dieser, etwas*) [2, с. 228–230].

Термін “напівафікс” свідчить про тривалість процесу перетворення певної частини композита на афікс, тобто вказує на діахронічний характер перебігу цього явища. Результатом такого перетворення має бути остаточна втрата зв'язку з непохідним словом [2, с. 230]. Тож статус першого відокремлюваного компонента дієслів з превербами на певному етапі розвитку мови можна визначити за допомогою критерію подібності значення. Так, коли можна простежити прямий зв'язок між семантикою преверба та відповідного слова, його слід вважати частиною композита. Якщо це встановити неможливо, преверб слід розглядати як афікс. Існують випадки, коли преверб в поєднанні з одним і тим же багатозначним словом може бути як компонентом композита, так і префіксом: *Die Sonne geht auf* [10, S. 46–47]. – *Сонце сходить* (переклад тут і далі з німецької мови наш – О. Б.); *Die Blüte geht auf* [10, S. 46–47]. – *Квітка розпускається* (О. Б.).

У першому реченні простежується зв'язок преверба з прислівником зі значенням “hinauf”, від якого він походить. Це засвідчує його приналежність до частини композита. В другому прикладі на перший план виступає видова характеристика дієслова. В цьому разі можна зробити висновок про те, що відокремлюваний елемент належить до афіксів. Отже, для того, щоб встановити словотвірний тип того чи іншого дієслова з превербом, треба в кожному конкретному випадку дослідити, як преверб співвідноситься зі значенням відповідного прислівника чи прийменника. Такий аналіз слід проводити враховуючи особливості взаємодії преверба зі смисловою структурою непохідного дієслова, до якого він приєднується, оскільки значення преверба зазнає вираження повною мірою лише в його поєднанні з дієсловом. Неабияку роль при цьому відіграє також і контекст, який сприяє виявленню певного значення преверба залежно від мовленнєвої ситуації. З часом його семантика стає більш загальною і він поступово перетворюється на афікс, смислова структура якого може нагадувати “пиріг з листового тіста”, оскільки в ній містяться нашарування різноманітних значень, частина з яких може бути імпліцитно виражена [1, с. 140; 11, S. 17].

Саме такий аналіз застосовується до вивчення функціонування дієслів з превербом *aus* в художніх текстах XVII ст.

В давньо- та середньовіснійнімецькій мові слово *ūz* вживалося здебільшого як прислівник, хоча у функції прийменника знаходимо його вже в давньовіснійнімецькому періоді розвитку мови. В той час *ūz* позначало “*aus, heraus, draußen, aber; hinaus, hervor*” [19, S. 31]. В художніх текстах 17 ст. зустрічається преверб *aus* (або *auf*) в значенні “геть, назовні, вперед”, який утворює водночас одне семантичне ціле з дієсловом, до якого він відноситься:

1. *Ich gedachte es wohl / daß mein Pallast nicht würde verschonet bleiben: doch die besten Vogel sind ausgeflogen / die ledigen Wände kunt ich nirgends hin packen* [28]. – *Я подумав, що мій палац, ймовірно, не пошкодували б, однак краці птахи вже вилетіли, а порожні стіни мені було нікуди сховати* (О. Б.).

2. *Ich werde mich nicht ausschliessen. Hört zu jhr Leute: der verfluchte Masaniello ist todt* [33]. – Я не ухилюся від участі. Люди, послухайте! Клятий Мазаньєло мертвий (О. Б.).

3. *Er war durch falsche list vnd auffruhr außgejagt* [20]. – За ним полювали через безчесні діяння та повстання (О. Б.).

У першому реченні наявне пряме значення преверба та дієслова, завдяки яким автор створює літературний образ. Завершеність дії передається за допомогою часової форми перфекта, що ще не притаманне семантиці преверба. В останніх двох випадках aus- набуває значення “видалення, усунення”. Проте якщо в третьому реченні мотивуюча основа має пряме значення, то в другому прикладі спостерігається вживання преверба з дієсловом, яке отримує переносне значення, оскільки дієслово *schließen* раніше позначало зачиняти щось на замок, а в цьому контексті йдеться про приналежність суб’єкта дії до певного кола людей, об’єднаних спільною справою.

Існують і такі випадки, коли в поєднанні з дієсловом, що має прозору семантику, преверб aus- додає до свого основного значення додаткове, яке поступово витісняє попереднє. В наведених далі прикладах преверб позначає здійснення дії в повному обсязі:

4. *Er hat unlängst ein Possen-Spiel mit Kindern angefangen / welche die wohlfeyle Zeit in der Stadt ausruffen solten* [23]. – Він нещодавно затіяв злу витівку з дітьми, які мали проголошувати славні часи для мешканців міста (О. Б.).

5. [...] *so hab ich gemeinet / als wenn die Fabel mit dem bösen Manne leicht könnte ausgelachet werden: allein ich dencke / der Pophanß wird itzund auffwachen* [24]. – [...] так я вважав, наче казку про злого чоловіка легко можна було б висміяти: тільки от я думаю поп-дурень зараз прокинеться (О. Б.).

6. *Nein Herr / verzeiht mir / meines Handwercks bin ich nichts: denn ich habe bey keinem redlichen Meister ausgelernt* [32]. – Ні, пробачте мені, мій пане! Своїм ремеслом я не володію, бо не навчався у жодного гарного майстра (О. Б.).

В четвертому і п’ятому реченнях простежується інтенсивність виконання дії, що, на думку Дж. Байбі, є однією із семантичних ознак, властивих комплетивам [7, р. 57]. Тож у результаті переносу значення з напрямку руху дії на якість її виконання відбувається поступове нівелювання первісної семантики преверба та набуття ним властивостей показників категорії виду. У шостому прикладі преверб також позначає виконання дії повністю. Однак завершеність дії виражається за допомогою часової форми перфекта, а її результативність повною мірою проявляється в контексті – не навчився у гарного майстра і, як наслідок, не володіє ремеслом.

7. *Der gute Kerl denckt / es ist nur um einen Brieff zu thun / der den Leuten in die Hände gegeben wird / so ist aller Quarck aus gemacht. Ja / ja / es wird noch manchen Bogen Papier kosten / ehe die tummen Schelmen jhre Taback-Pfeiffen werden ausgetruncken haben* [25]. – Добра людина гадає, справа лише в листі, що народу дадуть в руки, і таким чином, з усім безладом покінчено. Так, так, це коштуватиме декількох листів папера, перш ніж недолугі шельми висмокчуть свої люльки тютюну (О. Б.).

Преверб в дієслові *austachen* має значення доведення дії до кінця. Про те, що aus- містить у своїй семантиці ознаку показника комплетивності, також свідчить вживання прикметника all “увесь” з іменником *Quark*. Результативність виконаної дії виражається за допомогою стативи. По відношенню до дієслова, що стоїть в формі дієприкметника II, преверб зберігає певну автономність і пишеться з ним окремо. Для дієслова *austrinken* в даному реченні характерна семантика завершеності. На це вказують зміни, яких зазнав об’єкт дієслова, а саме: поширення дії з уживання тютюну в люльці на всю люльку. Результативність дії виражена за допомогою інфінітива минулого часу.

В наступних прикладах і в превербі, і в дієслові відбулися зміни в їхній семантичній структурі:

8. *So recht / die Probe wird es noch diesen Tag ausweisen* [29]. – Отже, по-справжньому покарання ще дасть про себе знати цього дня (О. Б.).

9. *Giesset nur euren Zorn an keiner unschuldigen Person aus* [30]. – *Не виливайте ваш гнів на жодну безневинну особу* (О. Б.).

10. *Vergab man / mörder / dir so oft dein freches wütten? Das dir den grim erlaubt auf einmahl außzuschütten?* [21] – *Вбивце, тобі так часто вибачали твоє зухвале бешкетування, щоб ти собі дозволив відразу вилити гнів* (О. Б.).

11. *Wie scharff sein herber todt vnß Hertz vnd Seel außzehr* [22]. – *Як гостро розкраює нам серце та душу його жорстока смерть* (О. Б.).

Спочатку дієслово *ausweisen* означало “когось висилати з країни”, а об’єктом його дії була людина. В реченні 8 дієслово спрямоване на результат діяльності людини, а преверб вже виражає не напрямок руху зсередини, а здійснення дії повною мірою. В інших прикладах спостерігається аналогічна тенденція. В непохідних дієсловах *gießen*, *schütten*, *zehren* в якості об’єктів може виступати, наприклад, рідина (перші два випадки), їжа (останній приклад). *Zehren* спочатку позначало “знищувати, руйнувати”. Згодом в середньовісній німецькій мові до нього додалося також значення “знищувати доідаючи”, яке простежується і в багатьох випадках сучасного вживання цього слова. В реченні 11, як і в попередніх трьох прикладах, додатки похідного дієслова вже виражені абстрактними іменниками, а преверб набуває семантики дії, виконаної в повному обсязі. В останніх двох випадках в контексті за допомогою обставин способу дії наголошується інтенсивність її перебігу.

Інколи преверб може зазнати ідіоматизації:

12. *Euer Rath taugt nichts! was in den verfluchten Häusern anzutreffen ist / das sol die Straffe solches Fluches in dem verzehrenden Feuer ausstehen* [26]. – *Ваша порада нічого не варта! Все, що знайдете в клятих домах, має спокутувати кару прокляття в випробуванні всеохоплюючим полум’ям* (О. Б.).

В цьому реченні *aus-* надає мотивуючій основі семантики доведення дії до кінця і в результаті цього отримання очищення від прокляття за допомогою вогню. Вживаючи преверб з дієсловом у переносному значенні, автор відображає ставлення бідного люду до процесу спалення будинків заможних осіб як до врочистого обряду, в результаті якого відбувається спокутування гріхів останніх.

13. *Doch siehe da / meine Fackel ist gar finster worden / ich werde meine Compagnie wieder ausstaffieren / daß ich in den heilsamen Hauß-Stürmen nicht der letzte bin* [27]. – *Та поглянь-но, мій факел зовсім згас. Я ще споряджу таку кампанію, що я не буду останнім під час корисних штурмів будинків* (О. Б.).

В наведеному прикладі основне значення преверба – “виконання дії в повному обсязі”. На важливості її наслідку наголошується в підрядному реченні.

В деяких випадках преверб і дієслово зазнали ідіоматизації:

14. *Was wollen wir thun? Wir haben nicht Zeit alle Schelmen zu martern. Der gantze Adel ist uns aufsätzig: wenn wir allen das Licht ausblasen / so werden wir bessere Zeit zugewarten haben* [31]. – *Що ми маємо робити? В нас немає часу мордувати всіх мерзотників. Все дворянство буде налаштоване до нас вороже, якщо ми всіх їх відправимо на той світ. Отже, доведеться нам дочекатися кращого часу* (О. Б.).

15. *Wiewohl ich komme nicht hieher / dasjenige weitläuffig auszuführen / welches meine Hochgeneigte Zuschauer besser bey sich erwegen können* [34]. – *Хоча я тут не включаю тих деталей, про які мій вельмишановний глядач в змозі здогадатися сам* (О. Б.).

16) *Wir haben denn die bürd’ auf diesen Halß geladen
Die vnerträglich schien’ / wir haben schmach vnd schaden
Vnd vnruh’ abgethan / den Bulgar außgetag’t* [21].

Ми поклали на шию тягар, що здавався нестерпним; ми звільнили від безчестя, втрат та непокою, зживши зі світу болгар (О. Б.).

Семантика дієслова *ausblasen*, на перший погляд, є певною мірою зрозумілою завдяки мотивуючій основі *blasen*. Однак в поєднанні з іменником *Licht*, вжитому в функції прямого додатка, похідне дієслово перетворюється на ідіому. Сам преверб позначає доведення дії до кінця з повним знищенням особи в результаті. Це означає, що він набув рис, властивих перфективатору. В наступному прикладі майже не можливо з'ясувати семантику компонентів слова *ausführen*. В останньому реченні дієслово *aufstagen* також зазнало ідіоматизації. Проте преверб ще позначає завершеність дії. Таким чином, в художніх текстах XVII ст. окрім випадків абсолютної ідіоматизації складових частин похідного дієслова з превербом *aus-*, трапляються також і такі, коли ще можна помітити рештки переносного значення мотивуючої основи або семантична структура преверба містить властивості, притаманні комплетивам. Наведені приклади засвідчують, що процес ідіоматизації є тривалим та поступовим.

Отже, під час аналізу морфологічних ознак дієслів з превербами встановлено, що цим утворенням притаманні ознаки як складних слів, так і префіксів. Деякі вчені відносять їх навіть до словосполучень через дистантне розташування першого компонента по відношенню до основи дієслова. Значна розбіжність в поглядах на дієслова з превербами є причиною відсутності чіткого визначення їхнього статусу в системі мови. Враховуючи той факт, що досліджуваним дієсловом притаманні ознаки інших одиниць, приналежних до різних мовних рівнів, слід зробити висновок, що конструкції дієслів з превербами перебувають у процесі становлення. На певному етапі свого розвитку в них можуть більшою мірою проявлятися різні морфологічні ознаки. Це відображається в їхній семантичній структурі. Тому для визначення статусу першого елемента дієслова в роботі застосовується критерій подібності значення, згідно з яким семантика преверба залежить від характеру його зв'язку зі словом, що від нього він походить. У художніх текстах 17 ст. преверб та непохідне дієслово часто вживаються в прямому значенні. В такому разі *aus-* функціонує як частина складного слова. Проте в багатьох випадках відбувається нівелювання первинної семантики преверба. Він починає позначати виконання дії в повному обсязі і за своєю семантичною структурою наближатися до префіксів. Однак завершеність дії та її результативність, як правило, тоді виражаються за допомогою часової форми перфекта або іншими граматичними засобами. Подекуди вони можуть виявлятися безпосередньо у контексті. Згодом і сам преверб може набувати ознак, властивих комплетивам. Мотивуюча основа похідних дієслів також зазнає семантичних змін. У результаті цього спрямованість дії похідного дієслова з конкретного предмета чи явища природи може переноситися на людину чи результат її діяльності. Розвиваються такі ознаки комплетивів, як інтенсивність перебігу дії, охоплення нею всього предмета. При цьому можливим є метонімічне перенесення значення. Інколи преверб та дієслово зазнають абсолютної ідіоматизації. Про поступовий характер цього процесу свідчать випадки, коли певною мірою є помітна стерта семантика одного або навіть і обох компонентів похідного дієслова. Зазвичай у таких випадках преверб позначає завершеність дії.

Предметом подальших лінгвістичних розвідок має бути детальне вивчення семантики дієслів з іншими відокремлюваними частками прислівниково-прийменникового походження в художніх текстах ранньоновісверхньонімецького періоду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кубрякова Е. С. Типы языковых значений. Семантика производного слова / Елена Самойловна Кубрякова. – М. : Наука, 1981. – 200 с.
2. Левковская К. А. Теория слова. Принципы её построения и аспекты изучения лексического материала / Ксения Аристарховна Левковская. – М. : Высшая школа, 1962. – 295 с.
3. Садовникова И. А. Композициональность немецких партиклированных глаголов с локально-дирекциональной семантикой : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Инна Александровна Садовникова. – Волгоград, 2007. – 192 с.

4. Степанова М. Д., Фляйшер В. Теоретические основы словообразования в немецком языке : учебное пособие [для филологических факультетов университетов и институтов иностранных языков] / М. Д. Степанова, В. Фляйшер. – М. : Высшая школа, 1984. – 264 с.
5. Степанова М. Д. Лексикология современного немецкого языка / М. Д. Степанова, И. И. Чернышева. – М. : Академа, 2003. – 253 с.
6. Altmann H. Wortbildung für das Examen / H. Altmann, S. Kemmerling. – Göttingen : Vandenhoeck & Ruprecht, 2005. – 203 S.
7. Bybee J. The evolution of grammar : Tense, aspect and modality in the languages of the world / J. Bybee, R. Perkins, W. Pagliuca. – Chicago : University of Chicago Press, 1994. – 420 p.
8. Erben J. Einführung in die deutsche Wortbildungslehre / Johannes Erben. – Berlin : E. Schmidt, 2000. – 191 S.
9. Fleischer W. Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache / W. Fleischer, I. Barz. – 3. Aufl. – Tübingen : Niemeyer, 2007. – 371 S.
10. Habermann M. Verbale Wortbildung um 1500 : eine historisch-synchrone Untersuchung anhand von Texten Albrecht Dürers, Heinrich Deichlers und Veit Dietrichs / Mechthild Habermann. – Berlin, New York : de Gruyter, 1994. – 581 S.
11. Hundsnurscher F. Das System der Partikelverben mit aus in der Gegenwartssprache : Beiträge zur germanistischen Sprachwissenschaft 11 / Franz Hundsnurscher. – Hamburg : Buske, 1997. – 241 S.
12. Kolehmainen L. Präfix und Partikelverben im deutsch-finnischen Kontrast : [Dissertation] [Online] / Leena Kolehmainen. – Helsinki, 2005. – 375 S. – Access Mode : <http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/hum/saksa/vk/kolehmainen/prafixun.pdf>
13. Mungan G. Morphologie und Semantik der von deutschen Partikel- und Präfixverben abgeleiteten Substantiva : eine kritische Untersuchung / Güler Mungan. – München : Iudicium, 1995. – 197 S.
14. Poitou J. Komposition und Derivation vs. Inkorporation / J. Poitou // Verbale Wortbildung im Spannungsfeld zwischen Wortsemantik, Syntax und Rechtschreibung. – 2. Aufl. – Tübingen : Stauffenburg, 2011. – S. 1–11.
15. Schlotthauer S. Zwischen Wortbildung und Syntax : Die “Wortigkeit” von Partikelverben : Präverbfügungen in sprachvergleichender Perspektive / S. Schlotthauer, G. Zifonun // Wortbildung heute. Tendenzen und Kontraste in der deutschen Gegenwartssprache : [Studien zur deutschen Sprache]. – Tübingen : Narr Verlag, 2008. – 144. – S. 287–308.
16. Wurmbrand S. The structure(s) of particle verbs [Online] / Sussi Wurmbrand // Semantisch Komplexe Verben und Ihre Argumentstruktur. – Marburg, 2000. – Access Mode : <http://wurmbrand.uconn.edu/Papers/structure-particles.pdf>
17. Zeller J. Particle verbs and local domains / Jochen Zeller. – Amsterdam : John Benjamins Publishing Co, 2001. – 338 S.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

18. Словарь словообразовательных элементов немецкого языка / А. Н. Зувев, И. Д. Молчанова, Р. З. Мурясов ; [под ред. М. Д. Степановой]. – М. : Русский язык, 1979. – 536 с.
19. Köbler G. Deutsches Etymologisches Wörterbuch [Online] / Gerhard Köbler. – 1995. – Access Mode : <http://www.koeblergerhard.de/der/DERA.pdf>
20. Gryphius A. Leo Armenius [Online] / Andreas Gryphius. – 1650. – A. 1. – E. 4. – Access Mode : <http://gutenberg.spiegel.de/buch/2207/6>
21. Gryphius A. Leo Armenius [Online] / Andreas Gryphius. – 1650. – A. 2. – E. 1. – Access Mode : <http://gutenberg.spiegel.de/buch/2207/8>
22. Gryphius A. Leo Armenius [Online] / Andreas Gryphius. – 1650. – A. 2. – E. 2. – Access Mode : <http://gutenberg.spiegel.de/buch/2207/9>

23. Weise Ch. Masaniello [Online] / Christian Weise. – 1683. – H. 1. – A. 2. – Access Mode : <http://gutenberg.spiegel.de/buch/2103/3>
24. Weise Ch. Masaniello [Online] / Christian Weise. – 1683. – H. 1. – A. 6. – Access Mode : <http://gutenberg.spiegel.de/buch/2103/3>
25. Weise Ch. Masaniello [Online] / Christian Weise. – 1683. – H. 1. – A. 10. – Access Mode : <http://gutenberg.spiegel.de/buch/2103/3>
26. Weise Ch. Masaniello [Online] / Christian Weise. – 1683. – H. 2. – A. 2. – Access Mode : <http://gutenberg.spiegel.de/buch/2103/5>
27. Weise Ch. Masaniello [Online] / Christian Weise. – 1683. – H. 2. – A. 5. – Access Mode : <http://gutenberg.spiegel.de/buch/2103/5>
28. Weise Ch. Masaniello [Online] / Christian Weise. – 1683. – H. 2. – A. 10. – Access Mode : <http://gutenberg.spiegel.de/buch/2103/6>
29. Weise Ch. Masaniello [Online] / Christian Weise. – 1683. – H. 3. – A. 2. – Access Mode : <http://gutenberg.spiegel.de/buch/2103/7>
30. Weise Ch. Masaniello [Online] / Christian Weise. – 1683. – H. 3. – A. 7. – Access Mode : <http://gutenberg.spiegel.de/buch/2103/7>
31. Weise Ch. Masaniello [Online] / Christian Weise. – 1683. – H. 3. – A. 17. – Access Mode : <http://gutenberg.spiegel.de/buch/2103/8>
32. Weise Ch. Masaniello [Online] / Christian Weise. – 1683. – H. 5. – A. 7. – Access Mode : <http://gutenberg.spiegel.de/buch/2103/11>
33. Weise Ch. Masaniello [Online] / Christian Weise. – 1683. – H. 5. – A. 22. – Access Mode : <http://gutenberg.spiegel.de/buch/2103/12>
34. Weise Ch. Masaniello [Online] / Christian Weise. – 1683. – Nachrede – Access Mode : <http://gutenberg.spiegel.de/buch/2103/13>

Дата надходження до редакції 25.04.2014